

De vloerkleden werden opnieuw geweven en zijn een reconstructie van de oorspronkelijke Doornikse tapijten.

HERWONNEN GRANDEUR

Het gerenoveerde Paleis op de Dam is alweer een tijdje open voor publiek. Toch zijn de laatste restauratoren nog maar net vertrokken. Met uiterste precisie legden zij de laatste hand aan pronkstukken en hemelbedden.

TEKST: Miluska van 't Lam. FOTOGRAFIE: Kasia Gatkowska

Wie door de paleisgangen en vertrekken wandelt, verwondert zich over hoge cassetteplafonds, Korinthische zuilen en schilderijen. En over de vele portretten, glanzend houtwerk, vergulde ornamenten, kleurige stoffering en hoogglanzend gepolijste marmerbladen. Vier jaar lang hulde het Paleis op de Dam zich in het stof. Bouwmeester Rijksgebouwendienst ontfermde zich over het Amsterdamse ontvangstpaleis van Koningin Beatrix om het te renoveren en een deel van het interieur te restaureren. Tientallen specialisten ontmantelden het gebouw, haalden de oude inrichting eruit en begonnen stap voor stap aan de wederopbouw. Ondertussen werd er in verschillende ateliers in Nederland en in het buitenland liefdevol gewerkt aan de restauratie van de empire-meubelcollectie. Het omvangrijke project mocht van het Ministerie van Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer maar liefst 80 miljoen euro kosten.

Hollandse meesters

De renovatie is de derde op rij, want ook in 1930 en 1960 werd het meest prestigieuze artistieke project uit de Gouden Eeuw onder handen genomen. In die periode genoot Amsterdam grote faam in de wereldhandel. Alle redenen, vond het stadsbestuur, om een stadhuis neer te zetten dat gezien mocht worden. Onder handen van de bekende architect Jacob van Campen verrees in 1648 een volmaakt, strikt symmetrisch gebouw, met volmaakte verhoudingen en een volmaakte maatvoering. De architect liet zich inspireren door de klassieke oudheid en architecten zoals Vincenzo Scamozzi. De meest imponerende details werden aangebracht. Ook benaderde hij niemand minder dan Ferdinand Bol, Govert Flinck en Jan Lievens voor de muur- en plafond- »

Zomertentoonstelling: tot en met 18 september staan de werken van belangrijke Hollandse meesters centraal tijdens de expositie 'Opstand als Opdracht', die het Paleis op de Dam binnen de paleismuren organiseert.

De wandbekleding sluit aan bij de zeventiende eeuw met typische patronen uit die tijd.

Restauratiearchitect Krijn van den Ende ontfermde zich over het empire-meubilair.

Een van de pronkstukken in het Burgemeestersvertrek.

schilderingen. En of dat allemaal nog niet genoeg was, vroeg hij de Antwerpse beeldhouwer Artus Quellinus om van het gebouw één grote mythologische voorstelling te maken, ontworpen uit marmer en steen. Ook Atlas die in de Burgerzaal de wereld op zijn schouders torst is van zijn hand. Hij kijkt neer op de wereldzeeën en het heelal, die verwerkt zijn in de vloer. De Amsterdamse burgers doorkruisten dus al wandelend door het stadhuis als het ware de wereld, zoals handelslieden dat ook deden in de zeventiende eeuw.

Empire-collectie

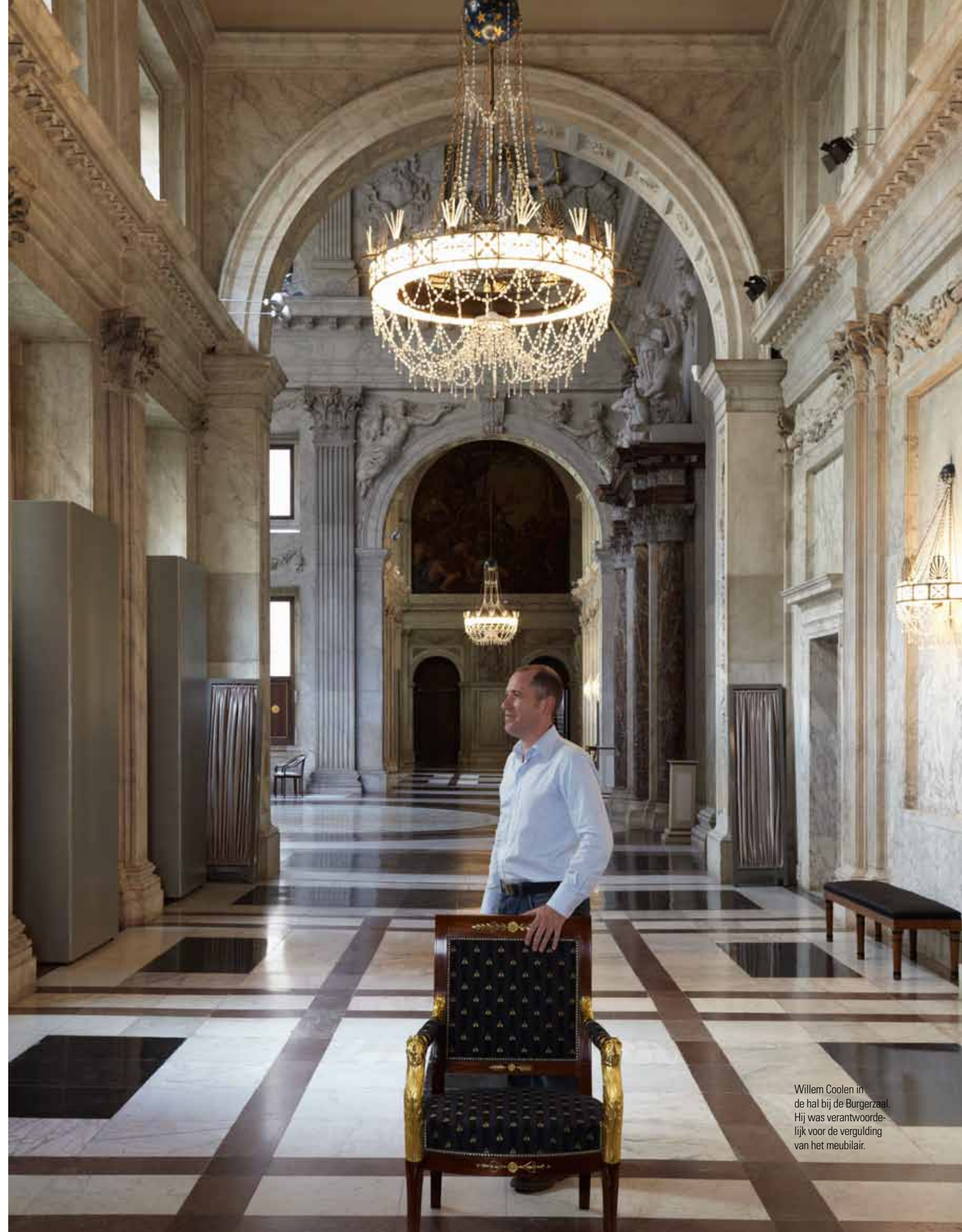
Het was in 1808 dat Lodewijk Napoleon door zijn broer keizer Napoleon Bonaparte tot koning werd benoemd van Holland. Lodewijk had zijn zinnen gezet op het stadhuis als woonpaleis. Zijn vrouw Hortense de Beauharnais vond zijn keuze maar niks. Zij gruwde van het Amsterdamse paleis en schreef in haar dagboek dat het er koud en kil was. Maar Lodewijk volgde zijn koers en spaarde kosten noch moeite om het gebouw meer warmte en grandeur te geven. Ook met het interieur wilde de eerste koning van Holland pronken. Hij liet in Nederlandse en Franse ateliers de toen zo modieuze empire-meubels ontwerpen. De collectie is vandaag de dag nog steeds de grootste collectie empire-meubilair buiten Frankrijk. Bovendien >

‘Praktisch alle gordijnen zijn van Fortuny, het Venetiaanse stoffenhuis dat geliefd is bij koningshuizen’

ROB PIEPERS

‘We pelden net zo lang, totdat we bij het oorspronkelijke bladgoud waren’

‘De vergulding was enorm complex. Het leek wel alsof er almaar gouden kleuren zijn aangebracht, over de oorspronkelijke laag heen.’ Met een scalpelmessje pelde **Willem Coolen** uit Boxtel en zijn collega Chantal Hooberghs voor het onderzoek alle opeenvolgende lagen van een proefmeubel, om het uiteindelijk te kunnen vergulden. ‘Dat deden we totdat we bij het originele bladgoud kwamen. We vonden zelfs schuursporen. Er is in de afgelopen 200 jaar dus veel met de meubelen gebeurd.’ Om inspiratie op te doen en bronnenonderzoek, reisde het tweetal naar Château de Malmaison van Josephine, de eerste vrouw van Napoleon. ‘Daar staan veel authentieke meubels. We waren vooral benieuwd naar de verhouding tussen mat- en hoogglans. Ook bezochten we op eigen initiatief huizen van vorsten die Napoleon goed gezind waren. Zo kregen we een nog betere indruk van de empire-stijl. In de loop der jaren is veel detaillering verdwenen. We hebben de historische afwerking gereconstrueerd en met diamantenvijltjes de scherpte in de paatlagen teruggebracht.’

Willem Coolen in de hal bij de Burgerzaal. Hij was verantwoordelijk voor de vergulding van het meubilair.

André Lunsingh stoffeerde het zitmeubilair.

De schouwpartijen en cassetteplafonds zijn beeldbepalend in de monumentale vertrekken.

Projectmanager Sandra van Stigt-van den Berg onder een kroonluchter van Koning Willem III.

'We bestudeerden de archeologie van elke stoel'

'Als kind was ik al geïnteresseerd in deze collectie.' **André Lunsingh** stoffeerde het zitmeubilair aan de Damzijde van het Paleis, samen met zijn partner Sylvia Demmers. Een stoel uit het Burgemeestersvertrek was het eerste meubel van de empire-collectie waarover hij zich ontfermde. 'Dat was een armstoel uit 1807. Hoewel de stoel prachtig is gemaakt, door de Haagse meubelmaker Eeltjes, moest hij nodig worden opgeknapt. Aan de hand van sporen in de romp ontdekten we wat er in het leven van het meubel allemaal is gebeurd. De groene stof was sleet en de vorm was eruit. Bij de bestudering ontdekten wij ook dat de stoel meerdere keren bekleed moet zijn geweest. De groene stof die wij aantroffen, was niet de oorspronkelijke. Ook hoop ik tijdens zo'n proces altijd nog iets van de vulling te vinden, zodat we daar op door kunnen gaan. We werkten met materialen en technieken uit die tijd, zoals paardenhaar voor de vulling en het handmatig vastzetten van gallons op de stof. In totaal hebben we zo'n honderd zitmeubels in ons atelier weer ambachtelijk gestoffeerd en bekleed. Er waren nog drie andere meubelstoffeers bij de restauratie betrokken.'

'Voor de stoffering van het meubilair werkten we met materialen en technieken uit de negentiende eeuw'

ANDRÉ LUNSINGH

bouwde hij een balkon aan de Damzijde van het Paleis, waar een eeuw later zijn opvolgers zwaaiden naar het volk en huwelijkskussen uitwisselden. In 1816 kwam het paleis in gebruik van Willem I. Het werd het pied-à-terre van de Oranjes. Vooral Wilhelmina verbleef er graag. Later ontving de Koninklijke familie er vorsten, staatshoofden en andere hoogwaardigheidsbekleders.

Twee eeuwen verzoend

Reden om behalve het gebouw, ook het interieur in 2005 te restaureren, was niet alleen een functionele, maar ook een stilistische. 'Als bezoeker was het niet duidelijk waar je was. Keek je nou naar een stadhuis of naar een paleis?' vertelt restauratie-architect Krijn van den Ende. 'Daarom wilden we een alliantie tot stand brengen tussen het zeventiende-eeuwse interieur en het vroeg negentiende-eeuwse empire-meubilair, zodat beide functies elkaar zouden versterken. Een commissie van deskundigen stelde op basis van onderzoek een gewenst uiterlijk voor het meubilair vast. Als vanzelf ontstond een creatief proces.' Projectmanager Sandra van Stigt-van den Berg: 'De empire-collectie was te groot om bij één atelier onder te brengen, dus zijn meerdere restauratoren benaderd.' Zo kon het gebeuren dat er aan één meubel verschillende experts werkten, op het gebied van hout, vergulding, »

Rob Piepers onfermde zich over de stoffering van wanden, vensters en vloeren.

In zijn atelier vervaardigde Piepers alle gordijnen en de twee belangrijkste hemelbedden.

'Stoffen moeten imponeren'

'Ik ben een textielidiot en duik diep in de materie.' Samen met restauratiearchitect Krijn van den Ende selecteerde de Haagse stoffenspecialist **Rob Piepers** de juiste stoffen, patronen, kleurstellingen en toepassingen. 'Onze opdracht was om een verbinding tot stand te brengen tussen het meubilair uit 1800 en het gebouw uit de zeventiende eeuw.' Het tweetal ontwikkelde een concept dat eigentijds is en toch past bij de geschiedenis van het gebouw, zonder dat het een reconstructie is. 'De wandbekleding en de stoffering van de vensters sluiten aan bij de zeventiende eeuw met typische patronen uit de Gouden Eeuw. Praktisch alle gordijnen zijn van het Venetiaanse Fortuny, een stoffenhuis dat zeer geliefd is bij koningshuizen en andere kasteelbewoners. Voor de stoffen van het meubilair zochten we naar mooie zijden damasten met empire-motieven, zoals zwanen, ijskristallen en bijen, speciaal geweven op gobelinmachines in mohair en gouddraad. De weeftechnieken zijn minstens zo belangrijk voor de uitstraling van de stoffen.' Vrijwel alle stoffen zijn door Rentmeister uit Duitsland geweven. De twee belangrijkste hemelbedden en alle gordijnen werden in het atelier van Rob Piepers vervaardigd.

'Soms heb ik best een nacht wakker gelegen'

'Onze kavel werd wel de 'meisjeskavel' genoemd, omdat het bestond uit kleinere objecten, zoals commodes, nachtkastjes en wandtafels.' 'Wij' zijn restaurator Hanneke Rijks en kunsthistorica en restaurator **Ninette ten Bosch**. Ten Bosch: 'Wij hebben een restauratieatelier in Amsterdam, in een oud badhuis.' Ten Bosch restaureerde zo'n 35 items uit de empire-collectie en is een van de jongste deelnemers aan het restauratieproject. De grootste uitdaging vond Ninette dat meerdere experts tegelijk aan de collectie werkten. 'Soms hadden we terugkomdagen en konden we elkaars werk bestuderen. Net als de anderen, hebben ook wij historisch onderzoek gedaan. Alles moet voor het oog bij elkaar passen, en dat is lastig als er vanuit verschillende ateliers wordt gewerkt. Toch is het gelukt. Er is echt eenheid in de collectie. Soms heb ik best een nacht wakker gelegen. Bijvoorbeeld bij het ontbreken van een bepaalde sleutel voor een heel specifiek slot in een kast. Maar af en toe heb je van die geluksmomenten, en dat overkwam ons nu ook weer. In Parijs, op een antiekmarkt, heb ik uiteindelijk zo'n sleutel gevonden. En met een paar aanpassingen paste hij ook nog.'

beslag en stoffering. Anderhalf jaar tot soms wel drie jaar werkten de restauratoren aan hun opdracht. Zij verdiepten zich in de historie, materialen en ambachtelijke technieken om de hemelbedden, ledikanten, kroonluchters, stoelen, tafels, kasten, commodes, wandtafels en fauteuils hun oorspronkelijke uitstraling terug te geven. Tegelijkertijd maakten stoffenhuizen, weverijen en stoffenspecialisten samen de rijkste empire-stoffen, passementen en draperieën.

Grootscheepse renovatie

De Rijksgebouwendienst zorgde voor de gedetailleerde documentatie van alle stappen en afwegingen in het proces, zodat later van elk meubel de authentieke gegevens zijn te achterhalen. In het Paleis wordt – net als in vroeger eeuwen – gefeest, gedanst en gegeten. Vandaag de dag is het voormalige stadhuis en Koninklijke Paleis wederom de ambiance voor officiële ontvangsten, bijzondere familiegebeurtenissen en prijsuitreikingen. Buiten kunnen voorbijgangers voorzichtig al een blik werpen op de allerlaatste stap van de grootscheepse renovatie. Achter dik steigerdoek krijgt ook de gevel een zorgvuldige renovatie. En zo kunnen Amsterdam en Hare Majesteit na zes jaar weer terecht pronken met hun lieveling. ↗ www.paleisamsterdam.nl

'De collectie empire-meubilair is de grootste buiten Frankrijk'

Kunsthistorica en restaurator Ninette ten Bosch in de Schepenzaal. Samen met restaurator Hanneke Rijks herstelde zij het houtwerk van het meubilair.